

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

Ю.Л. Коч, О.В. Неізнана, М.О. Кужелєв,
Л.Я. Шевченко, В.С. Котковський

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Методичні рекомендації для вивчення дисципліни

Рівень: магістр

Кривий Ріг
2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

**Ю.Л. Коч, О.В. Неізнана, М.О. Кужелєв,
Л.Я. Шевченко, В.С. Котковський**

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Методичні рекомендації для вивчення дисципліни

Рівень: магістр

Затверджено на засіданні
кафедри фінансів, обліку та
оподаткування
Протокол № 4
від “ 29” жовтня 2021 р.

Схвалено навчально-методичною радою
ДонНУЕТ
Протокол №4
від “25” листопада 2021 р.

**Кривий Ріг
2021**

УДК 336.143:352(072)
К 75

Коч, Ю.Л.

К 75 Бюджетна політика на місцевому рівні [Текст] : метод. рек. до вивч. дисц. / Ю.Л. Коч, О.В. Неізнана, М.О. Кужелєв, Л.Я. Шевченко, В.С. Котковський; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. фінансів, обліку та оподаткування. – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2021. – 35 с.

Методичні рекомендації призначені для студентів всіх форм навчання і включають інформацію щодо змісту змістових модулів та тем дисципліни, планів семінарських занять, завдань для самостійного вивчення та розподілу балів за видами робіт, що виконуються студентами протягом вивчення дисципліни. Методичні рекомендації містять перелік питань для підготовки до підсумкового контролю та перелік основної та додаткової літератури.

УДК 336.143:352(072)

© Коч Ю.Л., Неізнана О.В.,
Кужелєв М.О., Шевченко Л.Я.,
Котковський В.С., 2021

© Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені Михайла
Туган-Барановського, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЧАСТИНА 1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ	5
ЧАСТИНА 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	13
Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади формування бюджетної політики на місцевому рівні	14
Змістовий модуль 2. Механізми функціонування бюджетної політики на місцевому рівні	17
ЧАСТИНА 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	21
Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади формування бюджетної політики на місцевому рівні	22
Змістовий модуль 2. Механізми функціонування бюджетної політики на місцевому рівні	27

ВСТУП

Бюджетна політика держави як важлива складова економічної політики країни є системною сукупністю цілей, наукових підходів і конкретних заходів щодо цілеспрямованої діяльності держави в цілому з регулювання бюджетного процесу, управління бюджетами всіх рівнів, ефективного використання бюджетної системи для вирішення економічних і соціальних завдань країни. Бюджетна політика впливає на бюджетний процес, який інтегрує окремі його складові: розгляд, затвердження, виконання і контроль за бюджетними коштами.

Механізм реалізації бюджетної політики — це комплекс методів адміністративно-правового й економічного характеру, спрямований на реалізацію стратегічних і тактичних цілей, які за своїм змістом забезпечують у кінцевому результаті реалізацію бюджетної стратегії. Конкретним проявом реалізації бюджетної стратегії є планово обґрунтована динаміка показників бюджету в довгостроковому періоді, що в кінцевому результаті дає можливість досягти визначених стратегічною метою показників бюджету територіальної громади.

Формування бюджетної політики на місцевому рівні є дуже складним процесом, оскільки її роль у суспільстві є специфічною, суперечливою, багатоаспектною і залежить від об'єктивних та суб'єктивних чинників, зокрема, рівня соціально-економічного розвитку, обраної моделі економічної системи. Ключовою передумовою для забезпечення стійкого розвитку регіонів в Україні є достатність фінансових ресурсів, які необхідні для реалізації покладених на органи влади функцій у сфері регіональної політики. Пріоритетні цілі бюджетної політики на місцевому рівні в умовах фінансової децентралізації мають бути інтегровані у загальнодержавну стратегію реформ, а її реалізація сформувати основу для підвищення рівня фінансової спроможності органів місцевої влади, підвищення конкурентоспроможності всіх регіонів, сприяти збалансованому розвитку й підвищення соціальних стандартів для населення.

Мета вивчення дисципліни «Бюджетна політика на місцевому рівні» полягає у поглибленні і розширенні теоретичних знань щодо засад організації бюджетної політики на місцевому рівні, складу та основ управління місцевими бюджетами, розмежування функцій і повноважень державних та місцевих органів влади, а також набуття практичних навичок використання та застосування нормативно-правової бази, яка регулює бюджетні відносини, що сприяє формуванню необхідних знань у майбутніх фахівців.

Зміст дисципліни розкривається у 11 темах, об'єднаних у два змістових модулі: «Теоретико-методологічні та концептуальні засади формування бюджетної політики на місцевому рівні», «Механізми функціонування бюджетної політики на місцевому рівні».

ЧАСТИНА 1.
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

1. Опис дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни денна/заочна форма навчання
Обов'язкова (для студентів спеціальності "назва спеціальності")/ вибіркова дисципліна	Фінанси, банківська справа та страхування
Семестр (осінній / весняний)	весняний
Кількість кредитів	5
Загальна кількість годин	150
Кількість змістовних модулів	2
Лекції, годин	32 / 8
Практичні / семінарські, годин	16 / 8
Лабораторні, годин	-
Самостійна робота, годин	102 / 134
Тижневих годин для денної форми навчання:	
аудиторних	3
самостійної роботи студента	6,38
Вид контролю	залік

2. Програма дисципліни

Метою вивчення дисципліни «Бюджетна політика на місцевому рівні» є поглиблення і розширення теоретичних знань щодо засад організації бюджетної політики на місцевому рівні, складу та основ управління місцевими бюджетами, розмежування функцій і повноважень державних та місцевих органів влади, а також набуття практичних навичок використання та застосування нормативно-правої бази, яка регулює бюджетні відносини, що сприяє формуванню необхідних знань у майбутніх фахівців.

Завдання дисципліни полягає у набутті теоретичної і практичної підготовки здобувачів ВО у сфері організації бюджетного процесу на місцевому рівні; формування вмінь і навичок, пов'язаних з усіма стадіями бюджетного процесу, приділяючи особливу увагу додержанню принципів бюджетної системи та засадам бюджетного контролю на місцевому рівні.

Предмет дисципліни «Бюджетна політика на місцевому рівні» – це бюджетна політика на місцевому рівні, як механізм досягнення реалізації завдань соціально-економічної політики.

Зміст дисципліни розкривається в темах:

Тема 1. Засади бюджетної політики на місцевому рівні

Тема 2. Місцеві бюджети у системі фінансових ресурсів місцевого самоврядування

Тема 3. Зміст і структура бюджетного процесу. Організація бюджетного процесу на місцевому рівні

Тема 4. Учасники бюджетного процесу на місцевому рівні та їх повноваження

Тема 5. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі

Тема 6. Бюджетна декларація як основа для складання прогнозів місцевих бюджетів

Тема 7. Бюджетний запит та його роль в процесі бюджетування

Тема 8. Місцевий економічний розвиток

Тема 9. Програми соціально-економічного і культурного розвитку територій

Тема 10. Доступ до публічної інформації

Тема 11. Бюджетна політика в умовах децентралізації

Опанування дисципліни дозволяє забезпечити:

1) формування:

– **загальних програмних компетентностей:**

здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

здатність приймати обґрунтовані рішення;

здатність проведення досліджень на відповідному рівні;

вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми;

навички міжособистісної взаємодії;

здатність генерувати нові ідеї (креативність).

– **фахових програмних компетентностей:**

здатність використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи та страхування у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності;

здатність застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи та страхування;

здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію;

здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при розв'язанні складних задач і проблем у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

здатність до пошуку, використання та інтерпретації інформації, необхідної для вирішення професійних і наукових завдань в сфері фінансів, банківської справи та страхування;

здатність застосовувати інноваційні підходи в сфері фінансів, банківської справи та страхування;

здатність збирати, аналізувати та обробляти статистичні дані, науково-аналітичні матеріали, в т.ч. щодо місцевих фінансів, які необхідні для розв'язання комплексних економічних проблем, робити на їх основі обґрунтовані висновки;

здатність обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку територіальних громад та суб'єктів господарювання.

2) досягнення **програмних результатів навчання:**

здатність використовувати фундаментальні закономірності розвитку

фінансів, банківської справи та страхування у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності;

здатність застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи та страхування;

здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію;

здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при розв'язанні складних задач і проблем у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

здатність до пошуку, використання та інтерпретації інформації, необхідної для вирішення професійних і наукових завдань в сфері фінансів, банківської справи та страхування;

здатність застосовувати інноваційні підходи в сфері фінансів, банківської справи та страхування;

здатність збирати, аналізувати та обробляти статистичні дані, науково-аналітичні матеріали, в т.ч. щодо місцевих фінансів, які необхідні для розв'язання комплексних економічних проблем, робити на їх основі обґрунтовані висновки;

здатність обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку територіальних громад та суб'єктів господарювання.

3) набуття **результатів навчання** (згідно Дублінських дескрипторів):

– **знання:**

механізмів, методів та засад функціонування бюджетної політики;

сутності, причинно-наслідкових та функціональних зв'язків між економічними, бюджетними та податковими процесами;

теорії процесу бюджетування;

складових місцевих бюджетів;

напрямів та форм забезпечення бюджетної політики на місцевому рівні;

законодавчої та нормативної бази, що стосуються формування бюджетної політики на місцевому рівні;

методів забезпечення ефективного застосування бюджетних інструментів на місцевому рівні.

– **уміння/навички:**

аналізувати основні засади бюджетної політики на місцевому рівні;

критично осмислювати проблемні питання процесу бюджетування, застосування бюджетних інструментів;

аналізувати показники виконання доходів і видатків бюджетів різних рівнів;

вільно орієнтуватися в основних напрямках бюджетної політики, основних законодавчих актах, які визначають повноваження держави та органів місцевого самоврядування в бюджетній сфері;

володіти системою основних показників, які дають можливість оцінити ситуацію з бюджетними надходженнями на державному та місцевому рівнях, та ефективність бюджетних видатків;

оцінювати ефективність бюджетних програм;

аналізувати та ідентифікувати управлінські проблеми бюджетної сфери, які потребують прийняття рішення;

аналізувати розвиток процесів у бюджетній сфері, робити обґрунтовані та неупереджені висновки;

використати отриманні навички з розробки та прийняття управлінських рішень з метою реалізації особистого професійного потенціалу;

оцінювати стан та тенденції розвитку в сфері бюджету;

вирішувати проблемні ситуаційні завдання у професійній діяльності, генерувати ідеї з урахуванням світового досвіду бюджетного менеджменту;

володіти прийомами пошуку та використання наукової інформації, використовувати при цьому технічні засоби збору та обробки інформації, працювати на персональному комп'ютері.

– **комунікація:**

демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні;

використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у бюджетній сфері діяльності.

– **відповідальність і автономія:**

демонструвати розуміння вимог щодо професійної діяльності, зумовлених необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави;

демонструвати готовність нести відповідальність за розробку, реалізацію та наслідки прийнятих управлінських рішень.

3. Структура дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	СРС	
1	2	3	4	5	6	7
Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади формування бюджетної політики на місцевому рівні						
Тема 1. Засади бюджетної політики на місцевому рівні	12	2	-	-	-	10
Тема 2. Місцеві бюджети у системі фінансових ресурсів місцевого самоврядування	14	2	2	-	-	10
Тема 3. Зміст і структура бюджетного процесу. Організація бюджетного процесу на місцевому рівні.	18	6	2	-	-	10
Тема 4. Учасники бюджетного процесу на місцевому рівні та їх повноваження	14	2	2	-	-	10
Разом за змістовим модулем 1	58	12	6	-	-	40
Змістовний модуль 2. Механізми функціонування бюджетної політики на місцевому рівні						
Тема 5. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі	18	4	2	-	-	12

Тема 6. Бюджетна декларація як основа для складання прогнозів місцевих бюджетів	12	2	-	-	-	10
Тема 7. Бюджетний запит та його роль в процесі бюджетування	14	2	2	-	-	10
Тема 8. Місцевий економічний розвиток	16	4	2	-	-	10
Тема 9. Програми соціально-економічного і культурного розвитку територій	14	2	2	-	-	10
Тема 10. Доступ до публічної інформації	2	2	-	-	-	-
Тема 11. Бюджетна політика в умовах децентралізації	16	4	2	-	-	10
Разом за змістовим модулем 2	92	20	10	-	-	62
Усього годин	150	32	16	0	0	102

4. Теми семінарських/практичних/лабораторних занять

№ з/п	Вид та тема семінарського заняття	Кількість годин
1	Семінар – розгорнута бесіда «Місцеві бюджети у системі фінансових ресурсів місцевого самоврядування»	2
2	Семінар запитань і відповідей «Зміст і структура бюджетного процесу. Організація бюджетного процесу на місцевому рівні»	2
3	Семінар – розгорнута бесіда «Учасники бюджетного процесу на місцевому рівні та їх повноваження»	2
4	Семінар – Захист групових проектів «Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі»	2
5	Семінар – розгорнута бесіда «Бюджетний запит та його роль в процесі бюджетування»	2
6	Семінар – розгорнута бесіда «Місцевий економічний розвиток»	2
7	Семінар - дискусія «Програми соціально-економічного і культурного розвитку територій»	2
8	Семінар – розгорнута бесіда «Бюджетна політика в умовах децентралізації»	2
Всього		16

5. Розподіл балів, які отримують студенти

- вид контролю: залік

Відповідно до системи оцінювання знань студентів ДонНУЕТ, рівень сформованості компетентностей студента оцінюються у впродовж семестру (100 балів).

Оцінювання студентів протягом семестру (очна форма навчання)

№ теми практичного заняття	Аудиторна робота						Позааудиторна робота	Сума балів
	тестові завдання	ситуаційні завдання, задачі	обговорення теоретичних питань теми	індивідуальне завдання	захист групових проєктів	ПМК	Завдання для самостійного виконання	
Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади формування бюджетної політики на місцевому рівні								
Семінар 1			2					2
Семінар 2	2	4	2				5	13
Семінар 3							5	5
Разом змістовий модуль 1	2	4	4	-	-	5	10	25
Змістовий модуль 2. Механізми функціонування бюджетної політики на місцевому рівні								
Семінар 4	3	4	3		10		5	25
Семінар 5	3	4	3				5	15
Семінар 6	3	4	3				5	15
Семінар 7		4	2					6
Семінар 8	3	4	2					9
Разом змістовий модуль 2	12	20	13	-	10	5	15	75
Разом								100

Оцінювання студентів протягом семестру (заочна форма навчання)

Поточне тестування та самостійна робота			Сума в балах
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Індивідуальне завдання	100
40	40	20	

Загальне оцінювання результатів вивчення дисципліни

Для виставлення підсумкової оцінки визначається сума балів, отриманих за результатами екзамену та за результатами складання змістових модулів. Оцінювання здійснюється за допомогою шкали оцінювання загальних результатів вивчення дисципліни (модулю).

Оцінка		
100-бальна шкала	Шкала ECTS	Національна шкала
90-100	A	5, «відмінно»
80-89	B	4, «добре»
75-79	C	
70-74	D	3, «задовільно»
60-69	E	
35-59	FX	2, «незадовільно»
0-34	F	

**ЧАСТИНА 2.
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Тема 2. Місцеві бюджети у системі фінансових ресурсів місцевого самоврядування

Семінар 1. Місцеві бюджети у системі фінансових ресурсів місцевого самоврядування

План заняття:

1. Розгорнуте обговорення основних положень теми та питань самостійного вивчення:

1. Фінансова основа місцевого самоврядування:

- самостійність місцевих бюджетів;
- формування дохідної частини місцевих бюджетів;
- відповідність повноважень на здійснення витрат місцевого бюджету обсягу надходжень до нього.

2. Роль місцевих бюджетів у соціальному та економічному розвитку регіонів та територіальних громад:

- місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування;
- місцеві бюджети як інструмент економічної, фінансової та регіональної політик.

3. Матеріально-фінансова незалежність місцевого самоврядування.

- місцеве самоврядування в Україні як гарантоване державою право самостійно вирішувати питання місцевого значення;
- система та принципи місцевого самоврядування;
- використання вільного залишку коштів місцевих бюджетів.

2. Індивідуальне тестування.

3. Презентація рефератів (доповідей)

місцеве самоврядування	Local Government
місцеві бюджети	local budgets
вільний залишок коштів	free balance
дохідна та видаткова частини місцевих бюджетів	revenue and expenditure of local budgets
економічний розвиток регіонів	economic development of regions

Тема 3. Зміст і структура бюджетного процесу. Організація бюджетного процесу на місцевому рівні

Семінар 2. Зміст і структура бюджетного процесу. Організація бюджетного процесу на місцевому рівні

План заняття:

1. Розгорнуте обговорення основних положень теми та питань самостійного вивчення:

1. Зміст і структура бюджетного процесу.
2. Стадії бюджетного процесу на місцевому рівні.
3. Порядок складання, розгляду і затвердження місцевих бюджетів.
4. Процес виконання місцевих бюджетів.
5. Бюджетний регламент. Його зміст та завдання.

2. Індивідуальне тестування.

3. Презентація рефератів (доповідей.)

4. Обговорення кейсів.

Кейс 1. Ознайомлення з документами, що застосовують у процесі виконання місцевих бюджетів.

Завдання: розглянути Порядок складання та виконання розпису місцевого бюджету, розроблений відповідним місцевим фінансовим органом. Зформувати витяг з річного розпису асигнувань місцевих бюджетів.

Матеріали: мережа Internet, вихідні дані для формування документів.

Інструкція: студенти за допомогою викладача розглядають Порядок складання та виконання розпису місцевого бюджету. За допомогою додаткової інформації (після попереднього розподілу на дві підгрупи) студентами має бути зформований витяг з річного розпису асигнувань місцевих бюджетів. Після виконання завдання пропонується обговорення подальшого застосування зформованого документу у бюджетному процесі.

Закінчення: викладач демонструє наявний зв'язок між документами, що складаються та застосовуються у бюджетному процесі та правильність складання та подальшого їх застосування бюджетному процесі.

Кейс 2. Бюджетний процес поточного року.

Завдання: Дослідити та проаналізувати особливості бюджетного процесу поточного року. Визначити дотримання термінів проходження стадій бюджетного процесу.

Матеріали: мережа Internet.

Інструкція: за допомогою викладача студенти досліджують та аналізують терміни проходження стадій бюджетного процесу поточного року на прикладі обраної територіальної громади

Закінчення: визначення дотримання вимог чинного законодавства стосовно проходження стадій бюджетного процесу.

бюджетний процес	budget process
учасники бюджетного процесу	participants in the budget process
виконання місцевих бюджетів	execution of local budgets
бюджетний регламент	budget regulations

Тема 4. Учасники бюджетного процесу на місцевому рівні та їх повноваження

Семінар 3. Учасники бюджетного процесу на місцевому рівні та їх повноваження

План заняття:

1. Розгорнуте обговорення основних положень теми та питань самостійного вивчення:

1. Класифікація учасників бюджетного процесу.
2. Повноваження учасників бюджетного процесу.
3. Відповідальність за бюджетні правопорушення.

2. Індивідуальне тестування.

3. Презентація рефератів (доповідей)

учасники бюджетного процесу головні розпорядники коштів розпорядники та одержувачі бюджетних коштів місцевий фінансовий орган Верховна Рада України Кабінет Міністрів України Міністерство фінансів України	participants in the budget process main fund managers managers and recipients of budget funds local financial authority Verkhovna Rada of Ukraine Cabinet of Ministers of Ukraine Ministry of Finance of Ukraine
--	---

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. МЕХАНІЗМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Тема 5. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі

План заняття:

Захист групових проєктів.

Етапи бюджетного процесу на місцевому рівні за програмно-цільовим методом.

Завдання: ознайомитися з програмно-цільовим методом у бюджетному процесі, його складовими та за допомогою вихідних даних проаналізувати запропоновані паспорти бюджетних програм на відповідність вимогам чинного законодавства та рішенням про місцевий бюджет, скласти паспорт однієї з бюджетних програм та звіт про виконання паспорта запропонованої бюджетної програми.

Матеріали: мережа Internet, документи (зразки рішень про місцевий бюджет, паспорти бюджетних програм, звіти про виконання паспортів бюджетних програм).

Інструкція: викладач акцентує увагу на особливостях застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі на місцевому рівні, визначає законодавчу базу його застосування, пояснює засади формування паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання. Студенти, розподілені на групи, отримують завдання. Після виконання завдання кожна група презентує та пояснює результати своєї роботи.

Закінчення: викладач підсумовує результати роботи студентів, аналізує презентації доповідей та визначає кращих доповідачів.

Тема 7. Бюджетний запит та його роль в процесі бюджетування

Семінар 5. Бюджетний запит та його роль в процесі бюджетування

План заняття:

1. Розгорнуте обговорення основних положень теми та питань самостійного вивчення:

1. Правове регулювання бюджетних відносин.
2. Порядок складання, розгляду та аналізу бюджетних запитів.
3. Заповнення бюджетного запиту в частині доходів та видатків спеціального фонду.
2. *Індивідуальне тестування.*
3. *Презентація рефератів (доповідей)*
4. *Обговорення кейсів.*

Кейс 1. Ознайомлення з процесом складання бюджетних запитів.

Завдання: закріпити знання процесів складання, розгляду та аналізу бюджетних запитів, отримати навички роботи з бюджетними запитами.

Матеріали: мережа Internet, вихідні дані для формування документів.

Інструкція: студенти за допомогою викладача зосереджують увагу на основних моментах Інструкції з підготовки бюджетних запитів. За допомогою додаткової інформації у вигляді вихідних даних відбувається процес підготовки форм бюджетного запиту. Після виконання

завдання студенти мають проаналізувати форми бюджетного запиту.

Закінчення: викладач підсумовує результати роботи та визначає правильність виконання поставленого перед студентами завдання.

бюджет	budget
бюджетний запит	budget request
форми бюджетного запиту	budget request forms
складання бюджетного запиту	drawing up a budget request
аналіз бюджетного запиту	budget request analysis
дохідна і видаткова частини бюджету	revenue and expenditure of the budget
загальний та спеціальний фонди місцевого бюджету	general and special funds of the local budget

Тема 8. Місцевий економічний розвиток

Семинар 6. Місцевий економічний розвиток

План заняття:

1. Розгорнуте обговорення основних положень теми та питань самостійного вивчення:

1. Ресурсна база місцевого економічного розвитку.
2. Інструменти фінансування місцевого економічного розвитку.
3. Бюджетні ресурси, як джерело фінансування місцевого економічного розвитку.
- 2. Індивідуальне тестування.*
- 3. Презентація рефератів (доповідей).*
- 4. Обговорення кейсу.*

Кейс 1. Фінансування місцевого економічного розвитку.

Завдання: закріпити знання щодо ресурсної бази та інструментів фінансування місцевого економічного розвитку.

Матеріали: мережа Internet.

Інструкція: студенти мають пригадати інструменти фінансування місцевого економічного розвитку, які застосовуються в Україні, навести відомі приклади, висловити власну думку щодо найбільш привабливого з них для громад.

Закінчення: викладач підсумовує результати обговорення та обґрунтовує правильні відповіді

місцевий економічний розвиток	local economic development
бюджетні ресурси	budgetary resources
фінансування	financing
джерела фінансування	sources of funding
інвестиційний паспорт	investment passport
інвестиції	investments
генеральний план	master plan

Тема 9. Програми соціально-економічного і культурного розвитку територій

Семінар 7. Програми соціально-економічного і культурного розвитку територій

План заняття:

1. Розгорнуте обговорення основних положень теми та питань самостійного вивчення:

1. Загальні положення та принципи розроблення програм економічного і соціального розвитку.
2. Методичні засади формування і реалізації прогнозних і програмних документів соціально-економічного розвитку територіальних громад.
3. Місцеві програми територіальних громад.
2. *Індивідуальне тестування.*
3. *Презентація рефератів (доповідей).*
4. *Обговорення кейсу.*

Кейс 1. Розробка програми соціально-економічного розвитку територіальної громади.

Завдання: закріпити знання щодо положень розроблення програм соціально-економічного розвитку, шляхів підтримки місцевого економічного розвитку, дослідження механізмів впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток територій.

Матеріали: мережа Internet, вихідні дані для формування документів.

Інструкція: студентам пропонується уявити себе учасником робочої групи з розробки програми соціально-економічного розвитку територіальної громади та на підставі отриманих вихідних даних зформувати проект програми та запропонувати шляхи вирішення можливих проблем.

Закінчення: викладач підсумовує результати виконання завдання, аналізує та оцінює їх.

цільові програми	target programs
соціально-економічний розвиток	socio-economic development
місцеві програми	local programs
паспорт програми	passport program
формування програмних документів	formation of program documents
місцевий розвиток	local development

Тема 10. Бюджетна політика в умовах децентралізації

Семінар 8. Бюджетна політика в умовах децентралізації

План заняття:

1. Розгорнуте обговорення основних положень теми та питань самостійного вивчення:

1. Стратегічні пріоритети бюджетної політики розвитку регіонів.
2. Механізм узгодження інтересів учасників бюджетного процесу на місцевому рівні.
3. Засади бюджетної ефективності територій.

2. Індивідуальне тестування.
3. Презентація рефератів (доповідей)
4. Обговорення кейсу.

Кейс 1. Оцінювання можливостей ефективного функціонування та перспектив розвитку громади.

Завдання: закріпити знання щодо засад ефективності територій, застосувати набуті знання в практичній діяльності, навчитися ідентифікувати результативні показники діяльності та фінансове становище громад.

Матеріали: мережа Internet, інформація для формування документів.

Інструкція: студентам пропонуються інформація щодо паспорту уявної територіальної громади, за допомогою якої необхідно визначити фінансове становище громади та перспективи її розвитку.

Закінчення: викладач підсумовує результати виконання завдання, аналізує та оцінює їх.

децентралізація	decentralization
місцеве самоврядування	Local Government
ефективність територій	efficient territories
паспорт громади	community passport
об'єднана територіальна громада	united territorial community
адміністративно-територіальний устрій	administrative-territorial system
місцева політика громади	local community policy
перспектива розвитку громади	perspective of community development

**ЧАСТИНА 3.
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Тема 2. Місцеві бюджети у системі фінансових ресурсів місцевого самоврядування

Семінар 1. Місцеві бюджети у системі фінансових ресурсів місцевого самоврядування

Методи контролю: усне опитування, спостереження за участю в дискусії, оцінювання відповідей, оцінка тестів.

Завдання для самостійної роботи:

1. *Опрацюйте конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення теоретичних питань теми на семінарському занятті.*

2. *Самостійно опрацюйте питання:*

1. Система та принципи місцевого самоврядування.
2. Принципи побудови місцевих бюджетів.
3. *Підготуйтеся до понятійного диктанту.*
4. *Підготуйте доповідь та її презентацію.*
5. *Розв'яжіть тестові завдання.*

1. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є:

- A. рухоме і нерухоме майно;
- B. доходи місцевих бюджетів;
- C. рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, земля і природні ресурси, що є у власності територіальних громад;
- D. земля і природні ресурси, що є у власності територіальних громад.

2. Яким документом визначається склад загальних і спеціальних фондів місцевих бюджетів:

- A. Закон України «Про державний бюджет України»;
- B. Бюджетний кодекс України;
- C. Конституція України;
- D. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

3. Виконання місцевих бюджетів забезпечують:

- A. місцеві державні адміністрації;
- B. виконавчі органи місцевих рад;
- C. рада міністрів АР Крим;
- D. усі відповіді вірні.

4. Основні напрями бюджетної політики визначає:

- A. Міністерство фінансів України;
- B. Кабінет Міністрів України;
- C. Верховна Рада України;
- D. Комітет Верховної Ради України з питань бюджету.

5. Діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету координується:

- A. головою місцевої ради;

- В. місцевим фінансовим органом;
- С. місцевим органом Державної казначейської служби;
- Д. виконавчим комітетом місцевої ради.

Список рекомендованої літератури.

Основна

1. Біла О.Г. Фінанси: навчальний посібник/ О.Г. Біла, І.Р. Чуй. Л.: Магнолія, 2010. 390 с.
2. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика)/ О.П. Кириленко. К.: НІОС, 2000. 384 с.
3. Опарін В.М. Бюджетна система/ В.М. Опарін, І.В. Малько, С.Я. Кондратюк. К.: КНЕУ, 2001. 208 с.
4. Рева Т.М. Місцеві фінанси: навчальний посібник/ Т.М. Рева, К.Ф. Ковальчук, Н.В. Кучкова. К.: Центр учбової літератури, 2007. 208 с.
5. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку/ І.Я. Чугунов. К.: НІОС, 2003. 488 с.

Додаткова

6. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page12>.
7. Монаєнко А. та ін. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України [станом на 04.03.2021 р.] / За заг. ред. Монаєнко А. К.: Центр учбової літератури, 2021. 316 с.
8. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 №280/97-ВР <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.
9. Складання, розгляд та затвердження місцевих бюджетів на основі положень Бюджетного кодексу: навч. посіб. Мод.2/ [С.І. Мельник, І.Ф. Щербина, Дж. Хансен та ін.]. К.: Міленіум, 2002. 276 с.

Тема 3. Зміст і структура бюджетного процесу. Організація бюджетного процесу на місцевому рівні

Семінар 2. Зміст і структура бюджетного процесу. Організація бюджетного процесу на місцевому рівні

Методи контролю: усне та письмове опитування, спостереження за участю в дискусії, оцінювання відповідей, оцінка тестів.

Завдання для самостійної роботи:

1. *Опрацюйте конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення теоретичних питань теми на семінарському занятті.*
2. *Самостійно опрацюйте питання:*
  1. Бюджетне планування.

2. Бюджетне прогнозування.
3. Внесення змін до рішень про місцевий бюджет.
4. Звітність про виконання місцевих бюджетів. Її структура та терміни подання.
5. Контроль та аудит у бюджетному процесі.
5. Контроль за дотриманням бюджетного законодавства.
3. *Проаналізуйте кейси та підготуйтеся до обговорення.*
4. *Підготуйтеся до понятійного диктанту.*
5. *Підготуйте доповідь та її презентацію.*
6. *Розв'яжіть тестові завдання.*

1. Стадіями бюджетного процесу є:

- A. складання проектів бюджетів та складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них;
  - B. підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього;
  - C. розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет);
  - D. виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет)
- д) усі відповіді вірні.

2. Оцінка ефективності управління бюджетними коштами здійснюється:

- A. під час складання проектів бюджетів;
- B. під час виконання бюджету;
- C. на всіх стадіях бюджетного процесу;
- D. під час внесення змін до рішення про місцевий бюджет.

3. Бюджетні призначення встановлюються:

- A. керівником місцевого фінансового органу;
- B. Міністерством фінансів України;
- C. рішенням про місцевий бюджет;
- D. розпорядженням голови місцевої державної адміністрації.

4. Резервний фонд бюджету формується для:

- A. здійснення поточних видатків;
- B. здійснення капітальних видатків;
- C. здійснення непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені під час складання проекту бюджету;
- D. всі відповіді вірні.

5. Місцеві бюджети затверджуються рішенням відповідної місцевої ради:

- A. у двотижневий строк з дня офіційного опублікування закону про Державний бюджет України;
- B. до 25 грудня (включно) року, що передує плановому;
- C. не пізніше 01 січня планового року;
- D. з моменту набрання чинності закону про Державний бюджет України.

Список рекомендованої літератури.

Основна

1. Біла О.Г. Фінанси: навчальний посібник/ О.Г. Біла, І.Р. Чуй. Л.: Магнолія, 2010. 390 с.
2. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика)/ О.П. Кириленко. К.: НІОС, 2000. 384 с.

3. Опарін В.М. Бюджетна система/ В.М. Опарін, І.В. Малько, С.Я. Кондратюк. К.: КНЕУ, 2001. 208 с.
4. Рева Т.М. Місцеві фінанси: навчальний посібник/ Т.М. Рева, К.Ф. Ковальчук, Н.В. Кучкова. К.: Центр учбової літератури, 2007. 208 с.
5. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку/ І.Я. Чугунов. К.: НІОС, 2003. 488 с.

Додаткова

6. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page12>.
7. Монаєнко А. та ін. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України [станом на 04.03.2021 р.] / За заг. ред. Монаєнко А. К.: Центр учбової літератури, 2021. 316 с.
8. Складання, розгляд та затвердження місцевих бюджетів на основі положень Бюджетного кодексу: навч. посіб. Мод.2/ [С.І. Мельник, І.Ф. Щербина, Дж. Хансен та ін.]. К.: Міленіум, 2002. 276 с.

Тема 4. Учасники бюджетного процесу на місцевому рівні та їх повноваження

Семінар 3. Учасники бюджетного процесу на місцевому рівні та їх повноваження

Методи контролю: усне опитування, спостереження за участю в дискусії, оцінювання відповідей, оцінка тестів.

Завдання для самостійної роботи:

1. *Опрацюйте конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення теоретичних питань теми на семінарському занятті.*

2. *Самостійно опрацюйте питання:*

1. Порядок формування Єдиного реєстру розпорядників та одержувачів бюджетних коштів.

2. Відповідальність за бюджетні правопорушення.

3. *Підготуйтеся до понятійного диктанту.*

4. *Підготуйте доповідь та її презентацію.*

5. *Розв'яжіть тестові завдання.*

1. Бюджетна класифікація та зміни до неї затверджуються:

А. місцевою радою;

В. Верховною Радою України;

С. Кабінетом Міністрів України;

Д. Міністерством фінансів України.

2. Встановлення і скасування місцевих податків і зборів належить до компетенції:

А. Верховної Ради України;

В. місцевих рад;

С. виконавчих комітетів місцевих рад;

D. обласних рад.

3. Розрахунково-касове обслуговування розпорядників та одержувачів бюджетних коштів здійснюється:

- A. територіальними органами Державної казначейської служби України;
- B. Національним банком України;
- C. Рахунковою палатою України;
- D. всі відповіді вірні.

4. Головні розпорядники коштів місцевих бюджетів визначаються:

- A. Законом України «Про Державний бюджет України»;
- B. Бюджетною декларацією;
- C. рішенням про місцевий бюджет;
- D. рішенням виконавчого органу місцевої ради.

5. Об'єктами контролю Рахункової палати є:

- A. державні органи та органи місцевого самоврядування;
- B. бюджетні установи;
- C. фонди загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування;
- D. Національний банк України;
- E. всі відповіді вірні.

6. Діяльність Міністерства фінансів України координується:

- A. Кабінетом Міністрів України;
- B. Верховною Радою України;
- C. Президентом України;
- D. Рахунковою палатою.

Список рекомендованої літератури.

Основна

1. Біла О.Г. Фінанси: навчальний посібник/ О.Г. Біла, І.Р. Чуй. Л.: Магнолія, 2010. 390 с.
2. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика)/ О.П. Кириленко. К.: НІОС, 2000. 384 с.
3. Опарін В.М. Бюджетна система/ В.М. Опарін, І.В. Малько, С.Я. Кондратюк. К.: КНЕУ, 2001. 208 с.
4. Рева Т.М. Місцеві фінанси: навчальний посібник/ Т.М. Рева, К.Ф. Ковальчук, Н.В. Кучкова. К.: Центр учбової літератури, 2007. 208 с.
5. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку/ І.Я. Чугунов. К.: НІОС, 2003. 488 с.

Додаткова

6. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page12>.
7. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF#Text>.
8. Про Рахункову палату : Закон України від 02.07.2015 р. № 576-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/576-19>.
9. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

МЕХАНІЗМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Тема 5. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі

Семінар 4. Захист групових проєктів

Методи контролю: оцінювання групового проєкту.

Завдання для самостійної роботи:

Підготуватися до захисту групового проєкту.

Тема 7. Бюджетний запит та його роль в процесі бюджетування

Семінар 5. Бюджетний запит та його роль в процесі бюджетування»

Методи контролю: усне опитування, спостереження за участю в дискусії, оцінювання відповідей, оцінка тестів.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення теоретичних питань теми на семінарському занятті.

2. Самостійно опрацюйте питання:

1. Роль бюджетного запиту в процесі бюджетування.

2. Проблематика складання бюджетних запитів.

3. Проаналізуйте кейси та підготуйтеся до обговорення.

4. Підготуйтеся до понятійного диктанту.

5. Підготуйте доповідь та її презентацію.

6. Розв'яжіть тестові завдання.

1. Бюджетний запит складається з:

A. форми 20_-1;

B. форми 20_-1 та форми 20_-2;

C. форми 20_-1, форми 20_-2 та форми 20_-3.

D. форми 20_-1, форми 20_-2, форми 20_-3 та звіту.

2. Видатки бюджету класифікуються за:

A. економічною класифікацією видатків;

B. бюджетними програмами;

C. ознакою головного розпорядника коштів;

D. усі відповіді правильні.

3. Бюджетний запит складається на:

- A. плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди;
- B. на плановий бюджетний період;
- C. плановий та наступний за плановим бюджетний період;
- D. немає вірної відповіді.

4. Граничний обсяг видатків доводиться до головних розпорядників бюджетних кошів на місцевому рівні:

- A. Кабінетом Міністрів України;
- B. Міністерством фінансів України;
- C. Державною казначейською службою України;
- D. місцевим фінансовим органом.

5. Рішення про включення бюджетного запиту до проекту місцевого бюджету приймає:

- A. голова місцевої ради;
- B. Міністерство фінансів України;
- C. керівник місцевого фінансового органу;
- D. головний розпорядник коштів.

Список рекомендованої літератури.

Основна

1. Біла О.Г. Фінанси: навчальний посібник/ О.Г. Біла, І.Р. Чуй. Л.: Магнолія, 2010. 390 с.
2. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика)/ О.П. Кириленко. К.: НІОС, 2000. 384 с.
3. Опарін В.М. Бюджетна система/ В.М. Опарін, І.В. Малько, С.Я. Кондратюк. К.: КНЕУ, 2001. 208 с.
4. Рева Т.М. Місцеві фінанси: навчальний посібник/ Т.М. Рева, К.Ф. Ковальчук, Н.В. Кучкова. К.: Центр учбової літератури, 2007. 208 с.
5. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку/ І.Я. Чугунов. К.: НІОС, 2003. 488 с.

Додаткова

6. Про затвердження типових форм бюджетних запитів для формування місцевих бюджетів: Наказ Міністерства фінансів України від 17.07.2015 №648. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0957-15>.
7. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page12>.
8. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
9. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб. К.: Знання, вид., 2006. 608 с.

Тема 8. Місцевий економічний розвиток

Семінар 6. Місцевий економічний розвиток

Методи контролю: усне опитування, спостереження за участю в дискусії,

оцінювання відповідей, оцінка тестів.

Завдання для самостійної роботи:

1. *Опрацюйте конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення теоретичних питань теми на семінарському занятті.*

2. *Самостійно опрацюйте питання:*

1. Міжнародний досвід місцевого економічного розвитку.

2. Місцеві гарантії, як інструмент залучення фінансування проектів місцевого розвитку.

3. Податкове стимулювання, як інструмент фінансування місцевого економічного розвитку.

4. Інвестиційні інструменти фінансування місцевого економічного розвитку.

3. *Проаналізуйте кейси та підготуйтеся до обговорення.*

4. *Підготуйтеся до понятійного диктанту.*

5. *Підготуйте доповідь та її презентацію.*

6. *Розв'яжіть тестові завдання.*

1. Місцевий економічний розвиток – це:

А. довготривалий процес змін в економіці, який охоплює економічне зростання, так і соціально-економічний процес, у результаті яких зростає добробут суспільства;

В. процес, у рамках якого публічний, бізнесовий та громадський сектори співпрацюють між собою для створення кращих умов для економічного зростання та створення нових робочих місць;

С. процес, у рамках якого публічний сектор співпрацює з приватним сектором для інвестування в розвиток об'єктів міської інфраструктури;

Д. процес активізації економічного зростання територіальної громади, залучення інвестицій, створення нових місць праці та підвищення якості життя для всіх мешканців громади зусиллями публічного сектора економіки.

2. У складі жорстких чинників місцевого економічного розвитку виділяють:

А. податковий клімат;

В. природний клімат;

С. інвестиційний клімат;

Д. інноваційний клімат.

3. На формування сприятливого середовища для розвитку підприємницького сектора, залучення інвестицій, забезпечення соціальних потреб населення, підвищення рівня його життя спрямовано такі базові планувальні документи місцевого рівня:

А. стратегії та щорічні програми місцевого розвитку;

В. Генеральні плани населених пунктів;

С. щорічні програми соціально-економічного розвитку та культурного розвитку території;

Д. усі перелічені документи.

4. Забезпечення якості життя населення є:

А. цільовим орієнтиром соціально-економічного розвитку держави;

В. метою розвитку добровільно об'єднаних територіальних громад;

С. стратегічним баченням збалансованого розвитку держави;

Д. завдання реалізації планів соціально-економічного розвитку муніципальних утворень.

5. Стратегічне бачення (бачення майбутнього) – це:

А. ідеальна модель майбутнього, сформована за участю всіх зацікавлених сторін;

В. генеральна мета розвитку регіону/територіальної громади;

С. довгостроковий результат діяльності об'єкту планування, що досягається, зважаючи на

умови, засоби і потреби;

Д. визначення положення території у конкурентному середовищі регіону, країни, світу.

6. Склад робочої групи з розробки стратегії розвитку міста затверджується:

А. розпорядженням міського (сільського, селищного) голови;

В. розпорядженням голови районної адміністрації;

С. рішенням обласної ради;

Д. ніким не затверджується.

Список рекомендованої літератури.

Основна

1. Біла О.Г. Фінанси: навчальний посібник/ О.Г. Біла, І.Р. Чуй. Л.: Магнолія, 2010. 390 с.

2. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика)/ О.П. Кириленко. К.: НІОС, 2000. 384 с.

3. Опарін В.М. Бюджетна система/ В.М. Опарін, І.В. Малько, С.Я. Кондратюк. К.: КНЕУ, 2001. 208 с.

4. Рева Т.М. Місцеві фінанси: навчальний посібник/ Т.М. Рева, К.Ф. Ковальчук, Н.В. Кучкова. К.: Центр учбової літератури, 2007. 208 с.

5. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку/ І.Я. Чугунов. К.: НІОС, 2003. 488 с.

Додаткова

6. Моделі місцевого економічного розвитку: успішні практики / за ред. Слобожана О. В. К., 2019. 140 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/dinaprintweb.pdf>.

7. Успішна територіальна громада: будуємо разом / Бриль М., Врублевський О., Данчева О., Сеїтосманов А., Чубаров Е. – Харків: Видавничий будинок Фактор, 2018. 128 с.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.hromady.org/wp-content/uploads/2020/11/UspishnaTerytorialnaHromada2018.pdf>.

8. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 №157-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

Тема 9. Програми соціально-економічного і культурного розвитку територій

Семінар 7. Програми соціально-економічного і культурного розвитку територій

Методи контролю: усне та письмове опитування, спостереження за участю в дискусії, оцінювання відповідей.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення теоретичних питань теми на семінарському занятті.

2. Самостійно опрацюйте питання:

1. Інструменти громадського обговорення проектів програм.
2. Критерії оцінки цільових програм.
3. *Проаналізуйте кейси та підготуйтеся до обговорення.*
4. *Підготуйтеся до понятійного диктанту.*
5. *Підготуйте доповідь та її презентацію.*
6. *Розв'яжіть тестові завдання.*

Список рекомендованої літератури.

Основна

1. Біла О.Г. Фінанси: навчальний посібник/ О.Г. Біла, І.Р. Чуй. Л.: Магнолія, 2010. 390 с.
2. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика)/ О.П. Кириленко. К.: НІОС, 2000. 384 с.
3. Опарін В.М. Бюджетна система/ В.М. Опарін, І.В. Малько, С.Я. Кондратюк. К.: КНЕУ, 2001. 208 с.
4. Рева Т.М. Місцеві фінанси: навчальний посібник/ Т.М. Рева, К.Ф. Ковальчук, Н.В. Кучкова. К.: Центр учбової літератури, 2007. 208 с.
5. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку/ І.Я. Чугунов. К.: НІОС, 2003. 488 с.

Додаткова

6. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 №1602-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>.
7. Про державні цільові програми; Закон України від 18.03.2004 №1621-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>.
8. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 №621 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621-2003-%D0%BF#Text>.
9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30.03.2016 №75 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0075858-16#Text>.

Тема 10. Бюджетна політика в умовах децентралізації

Семінар 8. Бюджетна політика в умовах децентралізації

Методи контролю: усне та письмове опитування, спостереження за участю в дискусії, оцінювання відповідей, оцінка тестів.

Завдання для самостійної роботи:

1. *Опрацюйте конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення теоретичних питань теми на семінарському занятті.*

2. *Самостійно опрацюйте питання:*

1. Громадські слухання як форма волевиявлення жителів територіальних громад.
2. Стратегія залучення інвестицій до територіальних громад.
3. Інструменти підвищення бюджетної ефективності територій.
4. Раціоналізація міжбюджетних фінансових відносин.

3. *Проаналізуйте кейси та підготуйтеся до обговорення.*

4. *Підготуйтеся до понятійного диктанту.*

5. *Підготуйте доповідь та її презентацію.*

6. *Розв'яжіть тестові завдання.*

1. Сільського, селищного, міського голову:

А. призначає голова обласної державної адміністрації;

В. призначає Президент України;

С. обирає відповідна територіальна громада на основі виборчого права шляхом таємного голосування;

Д. обирають члени виконавчого комітету відповідної ради.

2. Територіальні громади можуть бути:

А. територіальна громада села, міста;

В. територіальна громада села, селища, міста;

С. територіальна громада району, міста;

Д. територіальна громада села, селища, району.

3. Залученню інвесторів до розвитку територіальних громад сприяє:

А. наявність генерального плану території;

В. наявність інвестиційного паспорту території;

С. просування інвестиційних пропозицій;

Д. всі відповіді вірні.

4. Бюджет територіальної громади затверджується:

А. місцевою радою;

В. сільським, селищним, міським головою;

С. Верховною Радою України;

Д. виконавчим органом відповідної ради.

5. Бюджети органів місцевого самоврядування складаються:

А. самостійно;

В. за погодженням з обласною радою;

С. обласною державною адміністрацією;

Д. Верховною Радою України.

Список рекомендованої літератури.

Основна

1. Біла О.Г. Фінанси: навчальний посібник/ О.Г. Біла, І.Р. Чуй. Л.: Магнолія, 2010. 390 с.

2. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика)/ О.П. Кириленко. К.: НІОС, 2000. 384 с.

3. Опарін В.М. Бюджетна система/ В.М. Опарін, І.В. Малько, С.Я. Кондратюк. К.: КНЕУ, 2001. 208 с
4. Рева Т.М. Місцеві фінанси: навчальний посібник/ Т.М. Рева, К.Ф. Ковальчук, Н.В. Кучкова. К.: Центр учбової літератури, 2007. 208 с.
5. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку/ І.Я. Чугунов. К.: НІОС, 2003. 488 с.

Додаткова

6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 №280/97-ВР <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.
7. Бюджетна децентралізація в Україні в контексті реформи місцевого самоврядування. К.: Міжнародний центр перспективних досліджень. 2006. 39с.
8. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 №333-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.
9. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 №157-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
10. Савастєєва О.М. Організація бюджетного процесу на місцевому рівні в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2019. 360 с.

Навчальне видання

*Коч Юлія Леонідівна,
Неізвестна Олена Володимирівна,
Кужелєв Михайло Олександрович,
Шевченко Любов Ярославівна,
Котковський Володимир Станіславович*

Кафедра обліку, фінансів та оподаткування

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Методичні рекомендації для вивчення дисципліни

Формат 60x84/8. Ум. др. арк. 19,81

Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського
50042, Дніпропетровська обл.,
м.Кривий Ріг, вул. Курчатова, 13.
Свідоцтво суб'єкту видавничої
Справи ДК № 4929 від 07.07.2015 р.